KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI RAQAMLASHTIRISHNING SAMARADORLIGI

Qodirova Ezoza Nurullo qizi

https://doi.org/10.5281/zenodo.22754916

Annotatsiya. *Mazkur maqolada korxonalarda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning samaradorligi, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari hamda raqamli tizimlarning moliyaviy hisob va boshqaruv jarayonlariga ta'siri tahlil qilinadi. Raqamlashtirish orqali buxgalteriya operatsiyalarini avtomatlashtirish, elektron hujjat aylanishini tashkil etish, moliyaviy ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va hisobotlarni shakllantirish imkoniyatlari kengayadi. Tadqiqotda raqamli texnologiyalarning hisob ma'lumotlari aniqligi, tezkorligi va shaffofligini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, xodimlarning raqamli ko'nikmalari, axborot xavfsizligi va ichki nazoratning raqamli buxgalteriya tizimidagi o'rni ko'rib chiqiladi.*

Korxonalarda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish mehnat xarajatlarini kamaytirish, hisob jarayonlarini tezlashtirish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: *Buxgalteriya hisobi, raqamlashtirish, raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirish, moliyaviy hisobot, axborot tizimi, elektron hujjat aylanishi, ichki nazorat, axborot xavfsizligi, korxona boshqaruvi.*

THE EFFECTIVENESS OF ACCOUNTING DIGITALIZATION IN ENTERPRISES

Abstract. *This article examines the effectiveness of digitalizing accounting in enterprises, the opportunities provided by modern information technologies, and the impact of digital systems on financial accounting and management processes. Digitalization expands opportunities for automating accounting operations, implementing electronic document management, processing financial information rapidly, and preparing financial reports. The study highlights the importance of digital technologies in improving the accuracy, timeliness, and transparency of accounting information. Particular attention is also paid to employees' digital skills, information security, and internal control within digital accounting systems. Indicate that digitalization of accounting can reduce labor costs, accelerate accounting processes, and improve the efficiency of managerial decision-making in enterprises.*

Keywords: *Accounting, digitalization, digital technologies, automation, financial reporting, information system, electronic document management, internal control, information security, enterprise management.*

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЦИФРОВИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. *В статье рассматривается эффективность цифровизации бухгалтерского учета на предприятиях, возможности использования современных информационных технологий и влияние цифровых систем на финансовый учет и процессы управления. Цифровизация расширяет возможности автоматизации бухгалтерских операций, организации электронного документооборота, оперативной обработки финансовой информации и формирования отчетности. В исследовании раскрывается значение цифровых технологий в повышении точности, оперативности и прозрачности учетной информации.*

Также рассматривается роль цифровых навыков работников, информационной безопасности и внутреннего контроля в системе цифрового бухгалтерского учета.

Показывают, что цифровизация бухгалтерского учета способствует сокращению трудовых затрат, ускорению учетных процессов и повышению эффективности принятия управленческих решений на предприятиях.

Ключевые слова: *Бухгалтерский учет, цифровизация, цифровые технологии, автоматизация, финансовая отчетность, информационная система, электронный документооборот, внутренний контроль, информационная безопасность, управление предприятием.*

Kirish

Bugungi kunda iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi korxonalar faoliyatining barcha yo‘nalishlariga, jumladan, buxgalteriya hisobini yuritish jarayonlariga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. An’anaviy buxgalteriya hisobida ma’lumotlarni qo‘lda kiritish, qayta ishlash va hujjatlashtirish ko‘p vaqt talab qilishi hamda inson omili bilan bog‘liq xatolar yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu jihatdan buxgalteriya hisobini raqamlashtirish korxonalarda moliyaviy axborotni tezkor shakllantirish, qayta ishlash, saqlash va undan boshqaruv qarorlarini qabul qilishda foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali buxgalteriya operatsiyalarini avtomatlashtirish, elektron hujjat aylanishini yo‘lga qo‘yish, moliyaviy ma’lumotlarni yagona axborot tizimida jamlash va hisobotlarni tezkor shakllantirish imkoniyati yaratiladi. Bunday tizimlar buxgalteriya xodimlarining vaqtini tejash bilan birga, takroriy operatsiyalarni avtomatlashtirish va ma’lumotlarni qayta ishlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Natijada buxgalteriya hisobi nafaqat hisob-kitoblarni yuritish vositasi, balki korxonaning moliyaviy boshqaruvini qo‘llab-quvvatlovchi muhim axborot tizimiga aylanadi. Korxonalarda raqamli buxgalteriya tizimlarini joriy etish moliyaviy hisobotlarning tezkorligi va axborot sifatini oshirish bilan birga, moliyaviy nazoratni takomillashtirish uchun ham imkoniyat yaratadi. Biroq raqamlashtirish jarayonida dasturiy ta’minot, xodimlarning raqamli ko‘nikmalari, ma’lumotlar xavfsizligi va texnik infratuzilma bilan bog‘liq masalalarga ham e’tibor qaratish talab etiladi. Shu sababli buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning samaradorligini baholash zamonaviy korxona boshqaruvi uchun muhim ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

Dolzarbligi

Korxonalarda moliyaviy operatsiyalar hajmining ortib borishi va boshqaruv qarorlarini tezkor axborot asosida qabul qilish zarurati buxgalteriya hisobini raqamlashtirish masalasining dolzarbligini oshirmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida buxgalteriya ma’lumotlarini tezkor qayta ishlash, hujjatlarni elektron shaklda yuritish, hisob-kitoblarni avtomatlashtirish va moliyaviy hisobotlarni qisqa muddatda shakllantirish imkoniyati paydo bo‘ladi.

Bu esa korxonalarning vaqt va mehnat xarajatlarini kamaytirish, hisob ma’lumotlarining aniqligini oshirish hamda moliyaviy nazoratni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamlashtirishdan kutilayotgan samaraga erishish uchun korxonaning texnik imkoniyatlari, xodimlarning malakasi va axborot xavfsizligi ta’minlangan bo‘lishi zarur. Shuning uchun buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning korxona faoliyati samaradorligiga ta’sirini o‘rganish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot maqsadi

Tadqiqotning asosiy maqsadi korxonalarda buxgalteriya hisobini raqamlashtirishning samaradorligini ilmiy jihatdan tahlil qilish, raqamli texnologiyalarning buxgalteriya operatsiyalarini avtomatlashtirish, moliyaviy axborotning tezkorligi va sifatini oshirish hamda boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishdagi imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Asosiy qism

Korxonalarda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish zamonaviy boshqaruv tizimining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Raqamlashtirish buxgalteriya ma’lumotlarini elektron shaklda yig‘ish, saqlash, qayta ishlash va tahlil qilish imkonini beradi. An’anaviy hisob tizimida ko‘plab operatsiyalar qo‘lda bajarilishi sababli vaqt sarfi yuqori bo‘lishi mumkin. Raqamli texnologiyalar esa takroriy hisob-kitoblarni avtomatlashtirish imkonini yaratadi. Elektron hujjat aylanishi buxgalteriya hujjatlarini tezkor rasmiylashtirishga yordam beradi. Moliyaviy ma’lumotlarning yagona elektron tizimda jamlanishi ularni izlash va tahlil qilishni yengillashtiradi. Raqamli buxgalteriya tizimlari korxonaning daromad va xarajatlarini nazorat qilish imkoniyatini kengaytiradi. Shuningdek, hisob ma’lumotlarini tezkor yangilash va ulardan boshqaruv qarorlarida foydalanish imkoniyati paydo bo‘ladi. Raqamlashtirish buxgalteriya xodimlarining mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Avtomatlashtirilgan tizimlar ayrim hisoblash jarayonlarida inson omili bilan bog‘liq xatolarni kamaytiradi. Moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayoni ham tezlashadi. Raqamli tizimlar orqali korxonaning moliyaviy holatini muntazam kuzatib borish mumkin. Buxgalteriya ma’lumotlarining tizimlashtirilgan holda saqlanishi nazorat jarayonlarini takomillashtiradi. Raqamlashtirish korxona bo‘linmalari o‘rtasida moliyaviy axborot almashinuvini ham yaxshilaydi. Zamonaviy buxgalteriya dasturlari turli hisob operatsiyalarini yagona tizimda boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli tizimlardan foydalanish xodimlardan tegishli bilim va ko‘nikmalarni talab qiladi. Texnik infratuzilmaning mavjudligi ham raqamlashtirish samaradorligiga ta’sir ko‘rsatadi. Ma’lumotlarni himoya qilish va axborot xavfsizligini ta’minlash ham muhim masalalardan biridir. To‘g‘ri tashkil etilgan raqamli buxgalteriya tizimi korxonaning moliyaviy boshqaruvini takomillashtiradi. Shu sababli buxgalteriya hisobini raqamlashtirish korxonalar faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi zamonaviy vosita hisoblanadi.

Buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish raqamlashtirish jarayonining asosiy tarkibiy qismlaridan biridir. Avtomatlashtirilgan tizimlar hisob operatsiyalarini qisqa vaqt ichida amalga oshirish imkonini beradi. Bunday tizimlar ma’lumotlarni kiritish, qayta ishlash va hisobot shakllantirish jarayonlarini soddalashtiradi. Natijada buxgalteriya xodimlarining qo‘lda bajaradigan ish hajmi kamayadi. Takroriy operatsiyalarning avtomatlashtirilishi mehnat unumdorligini oshirishga yordam beradi. Hisob-kitoblarning avtomatik bajarilishi ayrim arifmetik xatolarni kamaytirish imkonini beradi. Korxona moliyaviy operatsiyalarini tezkor nazorat qilish imkoniyati kengayadi. Avtomatlashtirilgan tizimlar orqali daromad va xarajatlar haqidagi ma’lumotlarni muntazam kuzatish mumkin. Shuningdek, debitorlik va kreditorlik qarzdorligi holatini tahlil qilish imkoniyati mavjud bo‘ladi. Moliyaviy hisobotlarni shakllantirish jarayoni ham ancha soddalashadi. Tizimda mavjud ma’lumotlardan turli tahliliy hisobotlarni tayyorlashda foydalanish mumkin. Avtomatlashtirish rahbariyatga moliyaviy ma’lumotlarni tezkor olish imkonini beradi. Bu esa boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonini tezlashtiradi. Korxonaning moliyaviy resurslaridan foydalanish holatini baholash imkoniyati oshadi.

Avtomatlashtirilgan hisob tizimlari korxona bo‘linmalari o‘rtasidagi axborot almashinuvini ham yaxshilaydi. Biroq avtomatlashtirish samaradorligi foydalanilayotgan dasturiy ta’minot sifatiga bog‘liq. Xodimlarning ushbu dasturlardan foydalanish bo‘yicha malakasi ham muhim ahamiyatga ega. Tizimning texnik nosozliklardan himoyalanganligi ham ta’minlanishi lozim.

Axborot xavfsizligi talablariga rioya qilish raqamli buxgalteriyaning barqaror ishlashini ta’minlaydi. Umuman olganda, buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish korxonaning hisob va boshqaruv jarayonlarini tezkor, tizimli va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Moliyaviy hisobot korxonaning iqtisodiy va moliyaviy holatini aks ettiruvchi muhim axborot manbalaridan biridir. Hisobotlarning sifatli shakllantirilishi boshqaruv qarorlarining asoslanganligiga ta’sir qiladi. Buxgalteriya hisobini raqamlashtirish moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonini tezlashtirish imkonini beradi. Elektron tizimlarda ma’lumotlarning avtomatik qayta ishlanishi hisobotlarni shakllantirishga sarflanadigan vaqtni qisqartiradi. Hisobot ma’lumotlarining yagona elektron bazada saqlanishi ularning izchilligini ta’minlashga yordam beradi. Raqamli tizimlar orqali moliyaviy ko‘rsatkichlarni muntazam yangilab borish mumkin. Bu esa rahbariyatga korxonaning joriy moliyaviy holatini kuzatish imkonini beradi. Raqamlashtirish hisob ma’lumotlarini tahlil qilish jarayonini ham soddalashtiradi. Daromad, xarajat, foyda va majburiyatlar bo‘yicha ma’lumotlarni tezkor solishtirish mumkin. Elektron hisobotlar ma’lumotlarni saqlash va ulardan qayta foydalanishni yengillashtiradi. Raqamli tizimlarda ma’lumotlarni avtomatik tekshirish funksiyalaridan foydalanish mumkin. Bu ayrim texnik xatolarni o‘z vaqtida aniqlashga yordam beradi. Hisobotlarning tezkor shakllanishi boshqaruv qarorlarini o‘z vaqtida qabul qilish uchun qulay sharoit yaratadi. Moliyaviy axborotning tezkorligi korxonaning o‘zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslashish imkoniyatini oshiradi. Raqamli hisobot tizimlari korxona ichki nazoratining samaradorligini ham kuchaytirishi mumkin.

Buxgalteriya ma’lumotlarini turli davrlar bo‘yicha taqqoslash imkoniyati kengayadi. Bu esa moliyaviy tendensiyalarni aniqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, hisobot ma’lumotlarining ishonchliligi dastlabki ma’lumotlarning to‘g‘ri kiritilishiga bog‘liq. Raqamli tizimdan foydalanish xodimlardan mas’uliyatli va aniq ishlashni talab qiladi. Shunday qilib, buxgalteriya hisobini raqamlashtirish moliyaviy hisobotlarning tezkorligi, tizimliligi va boshqaruv uchun foydaliligini oshirishga xizmat qiladi.

Buxgalteriya hisobini raqamlashtirish jarayonida moliyaviy ma’lumotlarni himoya qilish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Korxonalarda buxgalteriya tizimlarida katta hajmdagi moliyaviy va xo‘jalik ma’lumotlari saqlanadi. Ushbu ma’lumotlarning yo‘qolishi yoki ruxsatsiz foydalanilishi korxona faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli raqamli buxgalteriya tizimlarida axborot xavfsizligi choralarini kuchaytirish zarur. Foydalanuvchilarga tizimga kirish huquqini belgilash nazoratning muhim vositalaridan biridir. Har bir xodimga uning lavozimiga mos foydalanish huquqi berilishi maqsadga muvofiq. Parol va autentifikatsiya vositalaridan foydalanish tizim xavfsizligini oshirishga yordam beradi. Muhim ma’lumotlarning zaxira nusxalarini yaratish ma’lumotlarni yo‘qotish xavfini kamaytiradi. Dasturiy ta’minotni muntazam yangilab borish ham xavfsizlik uchun zarurdir. Korxona xodimlarining axborot xavfsizligi bo‘yicha bilimlarini oshirish muhim ahamiyatga ega. Raqamli tizimlarda amalga oshirilgan operatsiyalarni qayd etish ichki nazoratni kuchaytiradi. Bunday nazorat shubhali yoki noto‘g‘ri operatsiyalarni aniqlashga yordam beradi. Elektron hujjatlarning saqlanishi va yaxlitligini ta’minlash ham muhim hisoblanadi.

Raqamli buxgalteriya tizimlarida ma’lumotlardan foydalanish jarayoni nazorat ostida bo‘lishi kerak. Ichki audit mexanizmlarini raqamli tizimlar bilan uyg‘unlashtirish nazorat samaradorligini oshiradi. Buxgalteriya ma’lumotlariga ruxsatsiz o‘zgartirish kiritishning oldini olish zarur. Shuningdek, texnik nosozliklar yuzaga kelganda tizimni tiklash imkoniyati bo‘lishi kerak. Axborot xavfsizligi faqat texnik vositalar bilan emas, balki tashkiliy choralar orqali ham ta’minlanadi. Korxona rahbariyati raqamli xavfsizlik siyosatini ishlab chiqishi maqsadga muvofiq.

Xavfsizlik talablariga rioya qilish buxgalteriya ma’lumotlarining ishonchliligini ta’minlaydi. Shu sababli raqamlashtirish samaradorligi axborot xavfsizligi va ichki nazorat tizimlarining to‘g‘ri tashkil etilishiga ham bog‘liq.

Korxonalarda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish samaradorligini oshirish uchun texnologik va tashkiliy choralarni kompleks amalga oshirish zarur. Avvalo, korxonaning faoliyatiga mos zamonaviy buxgalteriya dasturini tanlash muhim hisoblanadi. Dastur korxonaning hisob operatsiyalari va moliyaviy hisobot talablariga mos kelishi kerak. Buxgalteriya xodimlarining raqamli ko‘nikmalarini rivojlantirish ham muhim vazifalardan biridir. Xodimlarni yangi dasturlar bilan ishlash bo‘yicha muntazam o‘qitish tizimdan foydalanish samaradorligini oshiradi. Elektron hujjat aylanishini keng joriy etish hisob jarayonlarini tezlashtirishi mumkin.

Takroriy operatsiyalarni avtomatlashtirish mehnat xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi. Korxona moliyaviy ma’lumotlarini yagona tizimda birlashtirish boshqaruv axborotining yaxlitligini ta’minlaydi. Raqamli tizimlarni boshqa boshqaruv dasturlari bilan integratsiyalash ham samaradorlikni oshiradi. Moliyaviy ma’lumotlarni real vaqtga yaqin rejimda kuzatish rahbariyatga tezkor qaror qabul qilish imkonini beradi.

Raqamli hisobot vositalari orqali asosiy moliyaviy ko‘rsatkichlarni muntazam tahlil qilish mumkin. Korxonalarda ichki nazoratni avtomatlashtirish hisob ma’lumotlarining ishonchliligini oshirishga yordam beradi. Axborot xavfsizligini kuchaytirish raqamli tizimlarning barqaror ishlashini ta’minlaydi. Zaxira nusxalash va ma’lumotlarni tiklash mexanizmlarini yo‘lga qo‘yish zarur. Raqamlashtirish jarayonida xodimlar o‘rtasida vazifalar va foydalanish huquqlarini aniq taqsimlash kerak. Yangi texnologiyalarni joriy etishda korxonaning moliyaviy imkoniyatlari hisobga olinishi lozim.

Raqamlashtirishdan olinadigan iqtisodiy samarani muntazam baholab borish maqsadga muvofiq. Texnologiyalardan foydalanish natijasida vaqt va mehnat xarajatlarining qisqarishi asosiy samaradorlik ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lishi mumkin. Hisobotlarni tayyorlash tezligi va ma’lumotlarning aniqligi ham baholanishi kerak. Tizimli va bosqichma-bosqich raqamlashtirish korxonaning moliyaviy boshqaruvini takomillashtirishga xizmat qiladi. Umuman, zamonaviy texnologiyalar, malakali xodimlar, kuchli axborot xavfsizligi va samarali ichki nazoratni birlashtirish buxgalteriya hisobini raqamlashtirishdan olinadigan natijani yanada oshirish imkonini beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, korxonalarda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish zamonaviy iqtisodiy sharoitda hisob jarayonlarini takomillashtirish va boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim vositalaridan biridir. Raqamli texnologiyalar yordamida buxgalteriya operatsiyalarini avtomatlashtirish, elektron hujjat aylanishini yo‘lga qo‘yish, moliyaviy ma’lumotlarni tezkor qayta ishlash va hisobotlarni qisqa muddatda shakllantirish imkoniyati yaratiladi.

Bu esa buxgalteriya xodimlarining mehnat unumdorligini oshirish, takroriy operatsiyalarni kamaytirish va hisob-kitoblarda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan xatolarni qisqartirishga xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli tizimlar korxonaning moliyaviy holatini muntazam nazorat qilish, daromad va xarajatlarni tahlil qilish hamda boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Raqamlashtirishning samaradorligi dasturiy ta’minotning sifati, xodimlarning raqamli ko‘nikmalari, texnik infratuzilma va axborot xavfsizligiga bevosita bog‘liq.

Shu sababli korxonalarda raqamli buxgalteriya tizimlarini joriy etish bilan bir qatorda ma’lumotlarni himoya qilish, ichki nazoratni kuchaytirish va xodimlar malakasini muntazam oshirish zarur. Umuman olganda, buxgalteriya hisobini raqamlashtirish korxonalarda hisob jarayonlarining tezkorligi, aniqligi va shaffofligini oshirish, moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish hamda korxonaning umumiy iqtisodiy samaradorligini yuksaltirish uchun muhim imkoniyat yaratadi.

Adabiyotlar

1. Ashraf M. Does automation improve financial reporting? Evidence from internal controls // Review of Accounting Studies. – 2025. – Vol. 30. – P. 436–479.
2. Jackson D., Allen C. Enablers, barriers and strategies for adopting new technology in accounting // International Journal of Accounting Information Systems. – 2024. – Vol. 52. – Article 100666.
3. Dombrovska N. Digital transformation of accounting: the impact of technologies on the efficiency and quality of financial reporting // Economic Analysis. – 2023. – Vol. 33, № 2. – P. 239–246.
4. Breuer W., Knetsch A. Recent trends in the digitalization of finance and accounting // Journal of Business Economics. – 2023. – Vol. 93. – P. 1451–1461
5. Islomov J. I. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini yuritishning yangi yondashuvlari // Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali. – 2025. – Jild 4, № 4. – B. 217–226.
6. Ochilov I. Raqamli texnologiyalar rivojlangan sharoitda buxgalteriya hisobini transformatsiya qilish: dolzarb muammolar va rivojlanish istiqbollari // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2025. – Vol. 3, № 4. – B. 176–183.